

In Zuid-Limburg ligt een groene driehoek: het Drielandenpark of het Groene Hart van Limburg. Eigenlijk zijn beide namen nog erg bescheiden. Het gebied, grofweg gelegen tussen Sittard, Heerlen, Aken, Luik en Maastricht, zou evengoed het Toscane van de Lage Landen kunnen heten. Het bourgondische leven, dat noordelijke Nederlanders associëren met mediterrane landen, begint hier in het uiterste zuiden van Nederland.

De groene, glooiende heuvels tonen een schilderachtig landschap met afwisselend bossen en agrarisch land. Stromend water speelt een belangrijke rol. In het Maas- en Geuldal meanderen kleine beken en rivieren door het landschap. Langs het water liggen vele kastelen en buitenplaatsen, zoals ten zuiden van Maastricht Neercanne aan de rivier de Jeker. Door het gebruik van de lokale mergelsteen en een streek-eigen bouwwijze hebben de gebouwen een geheel eigen, Zuid-Limburgse uitstraling. Wijngaarden en fruitbomen zijn overal te vinden en spelen een hoofdrol in de beplanting.

Ondanks de kwaliteiten van het 'Toscane van Nederland' is Zuid-Limburg geen paradijs. Erik Kaptein, landschapsarchitect in dienst van de gemeente Maastricht en projectmanager van het project 'Gebiedsontwikkeling Maastricht/Valkenburg' vertelt: "Zuid-Limburg is rijk geworden van mijnbouw, staal en natuurlijk de aardewerkindustrie. Van die industrieën is weinig meer over. De moderne, grootschalige landbouw biedt weinig werkgelegenheid. Toerisme zou een belangrijke economische drager voor dit gebied kunnen zijn, want alleen al de stad Maastricht trekt jaarlijks acht miljoen bezoekers. Desondanks brengt de gastvrijheidseconomie te weinig geld in het laatje. De gasten blijven kort en geven relatief weinig uit. Ongeveer de helft van de kastelen en buitenplaatsen heeft geen goede exploitatiemogelijkheden en er is sprake van relatief veel leegstand."

De boomgaard met kweeperen van Neercanne ten zuiden van Maastricht.

Vliegwieleffect

De gemeente Maastricht wil het specifieke imago van Zuid-Limburg verder uitbouwen en kastelen en buitenplaatsen spelen daarbij een cruciale rol. Het landschap wordt in hoge mate gekenmerkt door de buitenplaats-geschiedenis. De familie Regout, grondlegger van het Sphinx-aardewerk, is eigenhandig verantwoordelijk voor de aanleg van verschillende luthoven ten noorden van Maastricht. Dit buitenplaatsenlandschap wordt gezien als één van de kernkwaliteiten van het buitengebied tussen Valkenburg en Maastricht. Een nieuw fiets- en wandelpadennetwerk zal de buitens met elkaar en met de voornaamste toeristische centra verbinden. Revitalisering van deze bijzondere plekken zal een vliegwieleffect hebben op de hele regio. Het succes van de ene buitenplaats straalt af op de volgende en daarvoor ontstaat een positieve kettingreactie, zo is de gedachte. De opvatting dat cultureel erfgoed de motor kan zijn voor een goede economie is iets heel anders dan denken dat een buitenplaats een bodemloze put is, waar alleen maar geld bij moet. In een tijd waarin cultuur toch vooral als luxegoed wordt gezien, lijkt deze visie misschien wat ver gezocht. Desondanks kent deze invalshoek vele internationale successen. Denk aan steden zoals Parijs of Bilbao, waarin achterbuurten of zelfs een hele stad een complete transformatie hebben ondergaan met als drijvende kracht het cultureel erfgoed.

Veel kastelen hebben al met succes een horecabestemming gekregen, zoals bijvoorbeeld Vaeshartelt, ten noorden van Maastricht, Wittem in Wittem, St.-Gerlach in Houthem of Neercanne ten zuiden van Maastricht. Kasteel Bethlehem, even ten noorden van de stad Maastricht, behoort tot de campus van de Hoge Hotelschool Maastricht. Het is onlangs gerenoveerd en heeft een functie als *teaching hotel* gekregen. Zuid-Limburg nodigt bezoekers uit voor culinair meanderen: om langs de slingerende beken en rivieren van de ene top-horecalocatie naar de volgende te trekken en zo een prachtige tocht te maken.

Bourgondisch

De horecafunctie van buitenplaatsen is één kant van het verhaal; de functie van buitenplaatsen als stadspark de andere kant. Diverse buitenplaatsen in Maastricht liggen op een steenworpafstand van het centrum en tegen de buitenwijken van de stad aan. Het begrip stadspark wordt in Zuid-Limburg opgevat als stadsmoestuin, een tuin waar eerlijke voedselproductie centraal staat. Dit is afgeleid van een internationaal succesvol fenomeen, de zogenaamde stadslandbouw, waarbij bewoners in stadsparken hun eigen groenten kunnen verbouwen. Het bewijs dat streek-eigen producten een positief effect op welvaart (economie) en welzijn kunnen hebben, is al eerder geleverd. Ook de koppeling van het imago van een streek aan streekproducten is elders een geslaagde formule.

Kaptein spreekt enthousiast over de plannen: "Zuid-Limburg zet zich graag op de kaart als bourgondisch, maar dat imago is vooralsnog vooral geconcentreerd op de stad Maastricht. Bourgondië is echter een streek, geen stad. Het bourgondische gevoel hoort bij het platteland en het landschap van Zuid-Limburg leent zich uitzonderlijk goed voor een Frans *savoir vivre* gevoel, voor genieten van het leven. Daarom moet het bourgondische gevoel zich de komende jaren gaan uitstrekken over heel Zuid-Limburg. We zetten in op streek-eigen producten, zoals wijn, sap, stroop, kaas, bier enzovoort."

Studenten van de Hoge Hotelschool Maastricht op de brug van Bethlehem in Maastricht.

Kasteelhotel Vaeshartelt in Maastricht.

Het is niet toevallig dat Kaptein zo positief is. Hij is voorzitter van *Slow Food* Limburg en weet dus precies te vertellen hoe het in het algemeen gesteld is met ons voedselpatroon en de kwalijke gevolgen daarvan. Kaptein: "Wij zien toekomst in puur en eerlijk voedsel, in de zogenaamde *Slow Food*-gedachte. *Slow Food* staat voor streek-eigen en biologisch geteelde producten. Deze gedachte heeft zijn wortels in Italië en verzet zich tegen de eenheidsworst van industrieel vervaardigd voedsel. Slechte voeding is een belangrijke oorzaak voor gezondheidsproblemen. Raar, maar waar: we geven in Nederland al meer geld uit aan de negatieve gevolgen van slecht voedsel dan aan voedsel zelf. Behalve dat organisch voedsel gezond is, versterkt streek-eigen voedsel de identiteit van de regio. Het maakt onderdeel uit van ons cultuurhistorisch erfgoed. Eerlijk voedsel is de sleutel tot een letterlijk gezond evenwicht tussen welvaart en welzijn: tussen gezondheid, genieten en je thuis voelen."

Mooi Nederland

Voor het buitenplaatsenlandschap ten noorden van Maastricht is door J'ørn Copijn in samenwerking met Copijn tuin- en landschapsarchitecten een totaalvisie gemaakt. Op en rond de buitenplaatsen worden omvangrijke nieuwe tuinen aangelegd met wijnstokken, hoogstamfruitbomen en nog veel meer 'eet-planten', waaronder bessen, groenten en kruiden. Op Vaeshartelt is een wijngaard aangeplant. Over een paar jaar drinken de gasten Château Vaeshartelt. Bovendien vindt daar het jaarlijkse *Limburg Preuve-Festival* plaats, een culinair evenement dat geheel gericht is op lokale producten. Vaeshartelt moet hét kenniscentrum van de regio worden op het gebied van streekproducten en gaat zich profileren als 'volks hogeschool van de smaak'. Bij de hotelschool op Bethlehem worden eveneens eettuinen gesticht. Op Meerssenhoven zal een tuin met medicinale planten aangeplant worden. Een aantal van deze projecten is mede gerealiseerd met

fondsen uit het Mooi Nederland-programma van het voormalige ministerie van VROM. Dit programma had als kerndoel dat Nederlanders in 2011 meer tevreden moesten zijn over het landschap. De overheid had geconstateerd dat de Nederlander het landschap versnipperd, versteend en rommelig vond. Door het programma Mooi Nederland wilde de Rijksoverheid stimuleren om zuinig en slim om te gaan met de ruimte en de kwaliteit ervan te verbeteren. Twee deelthema's uit Mooi Nederland sluiten nauw aan bij het Zuid-Limburgse project: ten eerste het beter beschermen van waardevolle landschappen en ten tweede het zorgen voor voldoende groene ruimte voor stedelingen door te ervoor te waken dat open gebieden tussen steden dichtslibben met bebouwing. Het is duidelijk dat de projecten bijdragen aan een mooier Zuid-Limburg, maar was het hier niet al mooi? Had dit gebied nu echt subsidie nodig om nog mooier te worden?

Kaptein: "Ja, wel degelijk. Het is een kwetsbaar gebied, met veel stedelijke en infrastructurele druk. Om de schoonheid in stand te kunnen houden, moet het huidige landschap een gezonde economie hebben, anders blijven bedreigingen op de loer liggen. Om het kleinschalige karakter te behouden, is kleinschalige landbouw nodig. Een streekeigen economie draagt bij aan een streekeigen landschap. Als je het één verliest, verlies je ook het andere. Dan wordt het landschap een eenheidsworst, namelijk ongezond, onaantrekkelijk en uiteindelijk economisch onrendabel. Het beschermen van deze landschappen betekent het in standhouden van de rijke, eigen Limburgse cultuur. De hoogwaardige buitenplaatslandschappen spelen daarin een cruciale rol."

Kasteelhotel

Camille Oostwegel en de bourgondische ontwikkeling van Zuid-Limburg zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Oostwegels ondernemerschap begon in een tijd dat Zuid-Limburg er economisch gezien niet goed voorstond, te weten ten tijde van de economische crisis van de jaren tachtig. Het voormalige klooster St.-Gerlach te Houthem, dat na de Franse tijd verbouwd werd tot *château* (in Zuid-Limburg heten buitenhuizen bij voorkeur *château*) en het zeventiende-eeuwse *château* Neercanne ten zuiden van Maastricht kwamen onder zijn hoede. Wat direct opvalt aan de ondernemingen van Oostwegel is de hoge kwaliteit. Zijn oog voor detail en niet aflatende wil om natuur, landschap en cultuur tot een harmonieus en vooral ook geschiedkundig juist geheel te smeden, maken dat zijn projecten tot ver buiten de landsgrenzen bewondering oogsten.

Oostwegel: "Ik denk dat het niet teveel gezegd is om te concluderen dat ik het fenomeen kasteelhotel in Nederland heb geïntroduceerd. Dat was iets Frans en nog onbekend. De trend die ik gezet heb, werpt wel degelijk vruchten af voor de regio als geheel. Ik zie een grootse toekomst voor Zuid-Limburg. Het is de bedoeling om het 'Regout-landschap' rond Maastricht weer in optimale staat te brengen en die reeks van buitenplaatsen te verbinden met het Geuldal met al zijn *châteaux*. Alles ligt er al. Overal wordt aan het rijke erfgoed gewerkt. Er moet alleen hier en daar wat hersteld, verbeterd of met elkaar verbonden worden. Zo ligt er een prachtige tijd in

De restauratie van kasteel Neubourg in Gulpen is in volle gang.

TASTBAAR ERFGOED

het verschiet voor de wijn uit deze regio. De bodem en het klimaat zijn uitstekend en nu we goede wijnmakers hebben, produceert Zuid-Limburg prijswinnende wijnen. Daarnaast spelen andere streekproducten eveneens een belangrijke rol bij het uitbouwen van het bourgondische imago van Zuid-Limburg. Van het fruit worden allerlei sappen, jams en sauzen gemaakt. Op St.-Gerlach hebben we een eigen productenlijn met niet alleen eigen wijn en jam, maar ook kruidenthee. Het streekeigene geeft verdieping aan een bezoek en gasten weten dat ten zeerste te waarderen."

Hoewel het allemaal klinkt als een mooi verkooppraatje, leert een bezoek aan Zuid-Limburg dat Oostwegel niet overdrijft. Het grote aantal kastelen dat in de steigers staat, is opvallend. De vele hectares wijn- en fruitgaarden zijn overweldigend. Door de combinatie van restauratie met eigentijdse, hoogwaardige nieuwbouw bij bijvoorbeeld Vaeshartelt wordt het verleden met het heden verbonden. De sfeer op de Hoge Hotelschool te Maastricht, gesitueerd op de buitenplaats Bethlehem, is bruisend.

Totaalervaring

Oostwegel heeft zijn ideeën niet zonder slag of stoot kunnen realiseren. Zijn visie werd lang niet altijd gedeeld en naar eigen zeggen heeft hij moeten leren om geduld te hebben. Zijn lijfspreuk is *frapper, frapper toujours*. Oostwegel: "Om te bereiken wat je wilt, moet je altijd blijven hameren (frapper) op je standpunt. Je moet blijven uitleggen wat je bedoelt. Ik werd in het begin als een kapitalist, als een projectontwikkelaar, gezien. Het heeft wel even geduurd voordat mijn visie begrepen werd. Natuurlijk ben ik ondernemer om geld te verdienen en ben ik uit op rendement. Investeren in cultuur en natuur diept uit economisch oogpunt op. Wat wij verkopen is een beleving. Kunst en natuur geven die beleving meerwaarde. De uitstraling van het geheel is voorwaarde voor succes. Als niet alles tot in detail perfect is uitgevoerd, dan voelen gasten dat. Half werk doet afbreuk aan de totaalervaring die wij bieden. Daarom restaureer ik óók kilometerslange terrasmuren van mergel, hoewel de kosten uiteraard heel hoog zijn. Daarom heb ik geïnvesteerd in het landschap en in de natuur rond de gebouwen van mijn ondernemingen. Regelingen van de overheid, zoals de voormalige 'Regeling Instandhouding Kleine Landschapselementen' van LNV, en vanuit de Ecologische Hoofdstructuur zijn daarbij een belangrijke stimulans geweest. Gebouwen, tuinen en landschap vormen samen een totaalkunstwerk. Samen vormen ze een historische context die onverbreekbaar is. Als ik een onderdeel kan verwerven, zoals een bijbehorende boerderij of een tuinderdeel, dan zal ik daar altijd voor vechten. Ik wil een historische plek in al zijn facetten recht doen en een eigentijds gebruik geven. Hierdoor krijgt de locatie toekomstwaarde. Ik geloof heilig in de economie van cultuur. Ik zal niet nalaten om dit geloof uit te blijven dragen."

TASTBAAR ERFGOED

Restauratiewerk aan de in mergel opgetrokken muren van Neercanne in Maastricht.

Geschiedenis bepaalt de toekomst

Door zijn insteek heeft Oostwegel onbedoeld veel betekend voor de ontwikkeling van tuinonderzoek in Nederland. Vanaf het begin dat hij nadacht over de restauratie van Neercanne, betrok hij de tuin bij zijn plannen. Hij werd geïnspireerd door de reconstructie van de tuinen van paleis 't Loo in Apeldoorn, die in de jaren tachtig voltooid werd. Archeologisch onderzoek onder leiding van Frits van Voorde van de TU-Delft leverde voldoende gegevens op om de tuin van Neercanne opnieuw aan te kunnen leggen. Oostwegel: "Ik had op de gravure van Le Bruyn uit 1710 gezien hoe mooi en bijzonder de tuinen van Neercanne waren geweest. Bij de opening van het restaurant in 1984 zei ik in mijn toespraak: 'Wat op 't Loo kan, kan ook op Neercanne'. Deze uitspraak markeerde het begin van een diepgravend onderzoek naar de terrastuinen. Ik ben overtuigd van het nut van onderzoek. Ik verdiep mezelf graag en veel in de geschiedenis. Als je zelf veel weet, kun je je rol als opdrachtgever beter vervullen. Je mag geen fases in het onderzoek overslaan en je moet er de tijd voor nemen. De geschiedenis is de basis voor je keuzes en bepaalt de toekomst. Geschiedenis is de bodem voor nieuwe dingen. Door het onderzoek wisten we vrij precies hoe de terrastuinen van Neercanne eruit gezien hadden. Desondanks hebben we bij de aanleg van het benedenterras deels voor een nieuwe invulling gekozen. Tuinarchitect Wil Snelder heeft een eigentijds ontwerp gemaakt met hagen in een ingenieus geometrisch patroon. Het is een moderne vertaling van het oorspronkelijke ontwerp. In dit type tuinen horen beelden. Wij recreëren de sfeer van vroeger met een wisselende verkoopexpositie van hedendaagse beeldend kunstenaars. Zo hebben we een beeldentuin van hoge kwaliteit, die tegelijk verkoopgalerie is. Op deze manier verbinden we kwaliteit van toen met kwaliteit van nu."

Tast
ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

Wijre, Wijre

Tast
ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

↑ Vliek, Ulestraten

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

Cortenbach, Voerendaal

Neercanne, Maastricht

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

Gronsveld, Gronsveld

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

Cartils, Wijlre

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

Neubourg, Gulpen

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED

PROJECTEN
VOOR
TASTBAAR ERFGOED